

LAUSUNTO

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022–2025 (VNS 3/2021 vp)

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) kiittää lausuntopyynnöstä ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Lausuntopyynnön mukaisesti SLL keskittyy lausumaan selonteosta huomioiden koulutuspoliittisen selonteon tavoitteet ja toimenpiteet, korona-aikana syntyneet ongelmat huomioiden koulutuksellisen tasa-arvon näkökulman sekä Veikkaus-tuottojen vähenemisen aiheuttamat haasteet heijastaen näitä näkökulmia lukiokoulutuksen ja lukiolaisten kannalta olennaisimpiin teemoihin.

SLL:n keskeisimmät huomiot:

- Lukiokoulutuksen rahoitus on turvattava vahvistamalla lukiokoulutuksen perusrahoitusta, seuraamalla tarkasti oppivelvollisuuden laajentamisen ja maksuttoman toisen asteen toteuttamisen kuluja sekä varaamalla riittävät resurssit lukion laatu- ja saavutettavuusohjelman toteuttamiseen.
- Koronapandemian aiheuttamien poikkeusolojen aiheuttamaa oppimisvajetta pystytään parhaiten kuromaan kohdennetulla ja henkilökohtaisella tukiopetuksella. Lisäksi koronakevään 2021 abiturienteille tulee mahdollistaa maksuttomat ylioppilaskirjoitusten uusinnat ja koronan vuoksi lukio-opintojaan venyttäneille ja ilman jatko-opintopaikkaa keväällä 2021 jääneille ylioppilaille tulee tarjota avoimen korkeakoulun kurssveja maksutta.
- SLL toivoo, että hallitusohjelman mukainen opinto-ohjaajamitoitus ei jää vain selvityksen tasolle, vaan että mitoituksen säätäminen myös toteutetaan ja sille varataan riittävät resurssit.

- Lukiolaisten hyvinvointiin tulee panostaa esimerkiksi opiskeluhuoltoa ja matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita resursoimalla ja kehittämällä. Terapiatakuu on toteutettava tämän hallituskauden aikana.
- Nuorisoalan rahoitukseen tulee kohdistumaan viiden prosentin leikkaus. SLL muistuttaa nuorisoalan järjestöjen korvaamattomasta työstä nuorten hyvinvoinnin ja syrjäytymisen eteen uuden järjestelmän kehitystyössä.

Lukiokoulutuksen rahoitus

SLL on huolestunut koronatilanteen vaikutuksesta kuntien talouteen ja sitä kautta lukiokoulutuksen järjestämiseen ja laadun heikentymiseen. Siksi SLL pitää erittäin tärkeänä kuntatalouden vahvistamiseen liittyviä toimia.

Lukiokoulutuksen rahoitusvaje on tällä hetkellä jo yli 100 miljoonaa euroa, eikä lukion rahoitus kata läheskään kokonaan lukiokoulutuksen järjestämisen todellisia kustannuksia. SLL pitää välttämättömänä vahvistaa lukiokoulutuksen rahoitusta niin, että rahoitus vastaisi syntyviä kustannuksia.

Lisäksi oppivelvollisuuden laajentaminen ja maksuttoman toisen asteen toimeenpanon jatkaminen lisää kuntien vastuulle tulevia kustannuksia toisen asteen koulutuksen järjestämiseksi. Laajentamisen toteutukseen kohdistetaan lisärahoitusta, mutta SLL on huolissaan lisärahoituksen riittävydestä. Oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä eduskunta hyväksyi lausuman siitä, että hallitus seuraa oppivelvollisuus uudistukseen varatun rahoituksen riittävyttä ja ryhtyy toimiin, mikäli se havaitaan riittämättömäksi. On tärkeää, että laajennuksen aloittamisvaihetta seurataan tarkasti ja mahdolliseen lisärahoitustarpeeseen vastataan, ettei laajentamisen kustannuksia jouduta kattamaan lukiokoulutuksen perusrahoitukseen varatuista määrärahoista.

Hallitusohjelmassa päätetty lukion laatu- ja saavutettavuusohjelman toteuttaminen on käynnistynyt keväällä 2021. Ohjelman kokonaismäärärahaksi arvioitiin hallitusohjelman yhteydessä 20 miljoonaa euroa, mutta rahoitusta sen toteuttamiseen myönnettiin vuoden 2020 budjettiriihessä vain 15 miljoonaa euroa. Kuitenkin samanaikaisesti työhön on lisätty uusia näkökulmia muun muassa

kiusaamisen ehkäisemisestä, opinto-ohjauksesta sekä opiskeluhyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden edistämisestä. On tärkeää seurata, että ohjelman toteutus pystytään viemään läpi laadukkaasti ja kaikki sille asetetut tavoitteet toteuttaen. Tästä syystä on myös keskeistä, että laatu- ja saavutettavuusohjelman toteuttamiseen varataan riittävästi rahoitusta. Lisäksi nyt selonteossa sivulla 32 on osoitettu laatu- ja saavutettavuusohjelman toteuttamiseen tulevaisuusinvestointina 10 miljoonaa euroa, mutta sivulla 54 kohdennettava määräraha on 9 miljoonaa euroa. Olisi hyvä, että näiden yhteyttä täsmennettäisiin selonteossa.

Selonteossa todetaan, että 2010-luvun syntyvyyden lasku on vähentänyt varhaiskasvatuksen ja koulutuksen palvelutarvetta. Pidemmällä aikavälillä tämä vaikuttaa myös lukiokoulutukseen ja lukiolaisten määrään aiheuttaen painetta oppilaitosverkoston kehittämiseen. SLL pitää tärkeänä, että lukiokoulutuksen kehittämisessä huomioidaan myös oppilaitosverkoston turvaaminen ja sitä kautta saavutettavuuden kehittäminen oppilaitosverkoston riittävän tiheyden avulla. Tämä voidaan toteuttaa korvaamalla nykyinen pienen lukion lisä niin sanotulla saavutettavuuslisällä. Nyt kaikki alle 200 opiskelijan lukiot saavat ylimääräisen korotuksen rahoitukseensa, kun SLL:n mielestä saavutettavuutta tukee paremmin järjestelmä, jossa lisärahoitus kohdentuu esimerkiksi syrjäisyyden perusteella.

Osaamisvajeen korjaaminen

Keväällä 2020 puhjennut koronapandemian aiheuttaneet poikkeusolot sekä koulujen ja oppilaitosten etäopetusjaksot ovat vaikuttaneet haitallisesti muun muassa lasten ja nuorten oppimiseen. Panostuksia on jo tehty korjaaviin toimiin. Pandemia-ajan pidentyessä haitalliset vaikutukset kuitenkin kasvavat ja syvenevät ja näin ollen SLL kannattaa lisäpanostuksia muun muassa osaamisvajeen korjaamiseen.

Etäopetuksen on raportoitu heikentävän opetuksen laatua ja siten myös oppimistuloksia. [Opetus- ja kulttuuriministeriön tilaaman ja OwlGroupin toteuttaman selvityksen](#) mukaan 68 prosenttia lukiolaisvastaajista kertoi talvella 2021 opetuksen laadun heikentyneen, 55 prosenttia työskentelyajan kasvaneen ja 46 prosenttia koki saaneensa heikompia arvosanoja. Vastaajista 74 prosentille eniten haasteita oli tuottanut matematiikka ja 67 prosentille fysiikka ja kemia. Syinä tähän

opiskelijat kertoivat, että tuen saaminen oli koettu haasteellisemmaksi ja toisaalta myös etäopetuksen toteuttamisessa oli ollut opettajakohtaisia eroja.

Oppimis- ja osaamisvajeen korjaamisessa tärkeää on saada resursseja tukiopetukseen. Tällä hetkellä lukioita ei ole velvoitettu antamaan tukiopetusta, eikä monella lukiolaisella ole siihen ollenkaan mahdollisuutta. Jos tukiopetusta ei saa koululta, voivat ne, joilla on siihen varaa, hankkia sitä ulkoisilta toimijoilta – tämä eriarvoistaa koulutusta. Yhdenvertainen koulutus on Suomelle elinehto.

Lisäksi pandemiatilanteen seudullinen vaihtelevuus on asettanut osan lukiolaisista eriarvoiseen asemaan muuhun ikäluokkaansa nähden niin yleisesti opetuksen järjestämisessä kuin lukion päättävien ylioppilaskirjoitusten osalta. Osa lukiolaisista on ollut pidempään etäopetuksessa kuin toiset saaden osan koko lukion oppimäärän pohjan rakentavasta osaamisesta kuin viimeiset kertaavat opintonsa vain etätoteutuksena. Etäopetuksen laatu voi siten vaikuttaa myös ylioppilaskoetuloksiin. Tämä on huolestuttava kehityssuunta, koska ylioppilaskokeiden painoarvoa on viime vuosina lisätty. Lukiolaisten jatko-opintoihin pääsemisen kannalta on vain oikeus ja kohtuus, että koronakevään 2021 abiturienteille mahdollistetaan yo-kokeiden maksuton uusinta syksyllä 2021 vuoden 2020 tapaan.

Koronapandemia myös hankaloittaa lukiolaisten valmistumista ja jatko-opintoihin pääsyä. Aiemmin mainitussa OKM:n selvityksessä noin kolmannes vastaajista ilmoitti koronan vaikuttaneen heikentävästi heidän jatko-opintomahdollisuuksiin. Monien nuorten tulevaisuuden suunnitelmat ovatkin muuttuneet esimerkiksi mahdollisesti pieleen menneiden kirjoitusten myötä, eikä välivuodelle jäävien työllistyminen ole ollenkaan varmaa maan heikossa työllisyystilanteessa. Toisaalta moni on uupumisen takia päättänyt pidentää lukioaikaa kolmeen ja puoleen tai neljään vuoteen, eikä kaikki ole voineet korona-altistumisen tai -tartunnan takia osallistua keväällä pakolliseen ylioppilaskokeeseen. Ylioppilastutkintolautakunnan mukaan [keväällä 2021 hakemuksesta mitätöitiin yhteensä 1,4 % ilmoittautumisista](#).

Siksi SLL ehdottaa, että avoimen korkeakoulun kurssien maksuton suorittaminen mahdollistetaan sekä ylioppilaille että niille joilla lukio-opinnot ovat koronan myötä venyneet. Näin jatko-opintoihin ja

sitä kautta työelämään pääsy olisi sujuvaa eikä yksilön koulutuspolku hidastuisi. Kun avoimessa korkeakoulussa suoritettut opinnot voi hyväksilukea tutkintoon, on maksuttomien opintojen tarjoaminen kannattava investointi.

Lukion opinto-ohjaus

Hallitusohjelman tavoitteena on opinto-ohjauksen vahvistaminen, jota SLL kannattaa lämpimästi. SLL:n tavoitteena on yksi täysipäiväinen opinto-ohjaaja jokaista 200 opiskelijaa kohti. Tämä mahdollistaisi nykyistä paremmin yksilöllisen ohjauksen niin lukio-opinnoissa kuin jatko-opintoihin. Opinto-ohjauksen tarve on jatkuvassa kasvussa. [Suomen opinto-ohjaajat ry:n arvion](#) mukaan lukioista puuttuu jopa 190 opinto-ohjaajaa.

Hallitusohjelman mukaan hallitus selvittää sitovia mitoituksia opinto-ohjaajien määrälle. SLL toivoo, että asia ei jää vain selvityksen tasolle, vaan että mitoitukset myös toteutetaan. Lisäksi on syytä muistaa, että hallinnollinen päätös mitoituksista ei itsessään riitä, vaan sen lisäksi tarvitaan opinto-ohjaukseen lisää pysyviä resursseja, joita ei vielä ole suunnitelmassa. Opinto-ohjausta on myös kehitettävä pitkäjänteisesti vastaamaan sille kohdistettuihin lukuisiin odotuksiin, jotka ovat vain kasvaneet koronavuoden aiheuttaman oppimisvajeen, oppivelvollisuuden pidentämisen, ylioppilaiden jälkiohjausvelvoitteen ja korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksen myötä. SLL on siksi tyytyväinen, että vuonna 2020 käynnistettiin opinto-ohjauksen kehittämisohjelma, joka kytkeytyy osaksi lukion laatu- ja saavutettavuusohjelmatyötä.

Lukiolaisten hyvinvointi

Korona toi tullessaan isolle osalle nuorista huolta itsestä ja läheisistä, mielen pahoinvointia, yksinäisyyttä ja näköalattomuutta. Nyt on erityisen tärkeää huolehtia opiskelijoiden vaikuttamismahdollisuuksista ja hyvinvoinnin tukemisesta erilaisin keinoin.

On olennaista miettiä, miten nuorten opiskelukykyä voidaan ylläpitää nykyistä paremmin, sillä jo ennen koronaa lukiolaisilla oli haasteita jaksamisessa. Lukiolaisbarometrin 2019 mukaan lukio-opiskelun koki henkisesti raskaaksi 40 prosenttia lukiolaisista. Kouluterveyskyselyssä 2019

toistui vastaava luku liittyen huoleen omasta mielenterveydestä. Tämä korostui tytöillä: heistä jopa joka toinen kokee huolta omasta mielen hyvinvoinnista, pojilla vastaava luku oli noin 20 prosenttia. Oma opiskelumotivaatio ja uupumus ovat myös yleisimpiä syitä opintojen hidastumiseen.

Aiemmin mainitun OKM:n selvityksen mukaan jopa 72 prosenttia vastanneista lukiolaisista koki talvella 2021 opintonsa henkisesti raskaaksi. Useat koronarajoitukset ovat osuneet erityisesti nuoriin, ja suuri osa lukiolaisista onkin kärsinyt valtavasti etäopetuksen pitkittymisestä. Hallituksen tulee puoliväliriihessä luvatussa lasten ja nuorten hyvinvointiin keskittyvässä lisätalousarviossaan osoittaa resursseja opiskelijahuoltoon ja erityisesti mielenterveystyöhön.

SLL pitää resurssien turvaamisen ja pian säädettävän opiskeluhoillon henkilöstömitoituksen lisäksi tärkeinä toimenpiteinä muun muassa ensivaiheen mielenterveys- ja päihdehoidon tarjoamista osana opiskeluhoiltoa, moniammatillisten mielenterveystiimien perustamista opiskeluterveydenhuoltoon, järjestölähtöisen toiminnan huomioimista osana palveluntarjontaa sekä opiskeluhoillon ammattilaisten täydennyskouluttamista, jonka painopisteenä on mielenterveyden häiriöiden tunnistaminen ja hoito sekä näyttöön perustuvien psykososiaalisten hoitomuotojen osaamisen vahvistaminen. Oppilas- ja opiskelijahuollon vahvistamiseen on varattu 20 miljoonaa euroa vuodelle 2022 ja 29 miljoonaa vuodelle 2023. Näiden summien riittävyttä on syytä tarkastella ja tarvittaessa lisätä rahoitusta henkilöstömitoituksen ja muiden uudistusten edetessä.

Mielenterveyspalveluiden saatavuutta tulee muutoinkin parantaa ja nuorten pääsyä psykoterapiaan helpottaa. Ilman lisäresursseja tämäkään ei toteudu – esimerkiksi Terapiatakuun hinta on 35 miljoonaa euroa vuodessa. Oireiden varhainen tunnistaminen ja hoitaminen on tärkeää, jotta ongelmat eivät pitkity tai vaikeudu. Siksi Terapiatakuu on toteutettava vielä tämän hallituskauden aikana kiireellisenä päätöksenä ja pysyvällä budjettirahoituksella.

Opiskelijoiden hyvinvointia tukee opiskeluilmapiiiri, jossa häirinnälle, syrjinnälle, väkivallalle ja kiusaamiselle on asetettu nollatoleranssi. Kiusaamisen ehkäisemiseksi ja estämiseksi on oleellista, että siihen puututaan vahvemmin – tämän on näyttävä sekä lukiolain tasolla että paikallisesti jokaisessa lukiossa. SLL kannattaakin lämpimästi esitystä lukiolain muuttamisesta siten, että se

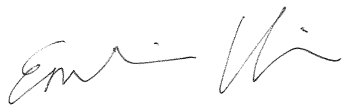
yksiselitteisesti velvoittaa lukion rehtoria ja opettajia puuttumaan oppilaitoksessa tapahtuvaan kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään.

Järjestöjen rahoitus

Moni nuoriin kohdistuvista kriisin yli auttavista toimista toteutetaan nuorisovaltuustojen toimijoiden toimesta. Noin puolet alan toiminnan valtionrahoituksesta katetaan rahapelitoiminnan tuotoilla. Nämä tuotot ovat alentuneet vuoden 2019 tasoon nähden kolmanneksella, kulujen kuitenkin pysyessä samassa tasossa tai jopa noustessa. Lisäksi nuorisovaltuustojen merkitys nuorten tukena ei myöskään alentunut vähääkään.

Tästä syystä keskeistä onkin turvata nuorisovaltuustojen rahoituksen taso myös tulevaisuudessa. Tason ei tule romahtaa, vaikka rahapelitoiminnan tuotot alenevat. Nuorisovaltuustojen rahoitukseen on kohdennettu 4,1 miljoonan euron leikkaus vuodelle 2022, eli noin 5 prosenttia. Hallitus on myös tiedottanut käynnistävänsä välittömästi jatkotyön uuden, pysyvän rahoitusmallin valmistelemiseksi, joka turvaa edunsaajille ennustettavan, vakaan, edunsaajien autonomian turvaavan ja riittävän rahoituksen. SLL on tyytyväinen, että työtä tehdään tiiviissä yhteistyössä edunsaajien kanssa. SLL muistuttaa, että nuorisovaltuustojen merkitys nuorten hyvinvoinnin edistämisessä ja syrjäytymisen ehkäisyssä on korvaamaton, joten tulevasta järjestelmästä on saatava aidosti laadukas, edunsaajille oikeudenmukainen ja nuorten palveluita ja hyvinvointia tukeva.

Helsingissä 19.5.2021

Emilia Uljas
Puheenjohtaja

Heikki Luoto
Pääsihteeri

Lisätietoja:

sosiaalipoliittinen asiantuntija Iiris Hynönen, 050 377 7729, iiris.hynonen@lukio.fi

koulutuspoliittinen asiantuntija Jenni Tuomainen, 050 551 1574, jenni.tuomainen@lukio.fi